

Władysław Piotr Właźlak

SĘDZIOWIE SUROGACI KONSYSTORZA OKRĘGOWEGO W PIOTRKOWIE [TYBUNALSKIM]

1. Wprowadzenie

Funkcjonujący w okresie niewoli narodowej Konsystorz Foralny Piotrkowski, spełniał bardzo istotną rolę w zakresie sądownictwa kościelnego na terenie diecezji kaliskiej, czyli włocławskiej. Był jednym z trzech okręgów sędow-administracyjnych podległych początkowo Konsystorzowi Generalnemu w Kaliszu, a następnie Konsystorzowi Generalnemu we Włocławku. Od momentu erygowania konsystorza piotrkowskiego, czyli 1 stycznia 1819 r. do czasu jego likwidacji w dniu 20 listopada 1918 r. wiodącą rolę w jego strukturze personalnej odgrywali oprócz oficjałów ich zastępcy nazywani sędziami surogatami. Ze względu na dużą liczbę spraw sądowych prowadzonych przez konsystorz oficjał zlecał im i część swoich obowiązków. Ponadto w razie jego nieobecności kierowali oni całością spraw kancelarii konsystorskiej. Większość sędziów surogatów konsystorza piotrkowskiego po śmierci lub odejściu swoich szefów z zajmowanego urzędu przejmowało ich stanowisko. Bywały przypadki, choć o wiele rzadziej, gdy sędzia surogat z konsystorza kaliskiego awansował na oficjała piotrkowskiego. Zdarzało się także odwrotnie, iż pracownik konsystorza piotrkowskiego przenosił się do pracy w konsystorzu kaliskim. Ponadto należy podkreślić, iż większość z nich doszła do najwyższych godności w Kapitulę

Katedralnej we Włocławku, a nieco rzadziej w Kapitulie Kolegiackiej w Kaliszu¹.

2. Sędziowie surogaci

Pierwszym sędzią surogatem konsystorza piotrkowskiego został ks. Józef Łukasiewicz. Po odbyciu studiów filozoficzno-teologicznych w zakonie Kanoników Regularnych Laterańskich przyjął święcenia kapłańskie w 1799 r. Następnie duszpasterzował w Trzemesznie i Mstowie. Potem przeszedł do duszpasterstwa diecezjalnego obejmując w administrację parafię Borowno. Po dokonaniu instalacji proboszczowskiej jego pozycja uległa wzmocnieniu, gdyż został pisarzem dekanatu brzeźnickiego². W dniu 26 marca 1819 r. oficjał piotrkowski ustanowił go sędzią surogatem miejscowego konsystorza, o czym niezwłocznie powiadomił ordynariusza³. Powierzoną funkcję konsystorską spełniał bardzo rzetelnie, na co wskazują liczne dokumenty wytworzone przez kancelarię konsystorską sygnowane jego podpisem. Zostało to zauważone przez pierwszego biskupa kujawsko-kaliskiego Andrzeja Wołłowicza, który w 1821 r. mianował go dziekanem radomszczańskim i kanonikiem honorowym kaliskim. W następnych latach jako dziekan był też administratorem parafii Gidle. W roku 1826 zrezygnował z pracy w konsystorzu piotrkowskim, gdyż objął analogiczną funkcję w konsystorzu kaliskim. Zapewne z tego powodu biskup Józef Szczepan Koźmian mianował go prałatem-archidiakonem kapituły kaliskiej⁴. W międzyczasie zamieszkał na stałe w Kaliszu, co zapewne wymusiło utratę funkcji dziekana radomszczańskiego. W roku 1831 zrezygnował z probostwa borowieńskiego. Ów stan nie trwał zbyt długo, gdyż w rok później został administratorem, a następnie

¹ S. Librowski, *Kapituła Katedralna Włocławska. Zarys dziejów i organizacji*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 42 (1948), s. 96; W. Wlazlak, *Organizacja i działalność Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego w latach 1819-1918*, Częstochowa 2004, s. 73 n.

² „Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej” (dalej: AACz) sygn. KD 18, k. 1-30; sygn. KD 46, k. 9; *Elenchus clerii Archidioecesis Gnesnensis, Posnaniae* [1815], s. 109.

³ AACz sygn. KD 90, s. 124-125.

⁴ Archiwum Diecezjalne we Włocławku (dalej: ADW) sygn. ADKK. AKap. Kal. 6, s. 68-69; *Sumariusz protokołów Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego 1815-1867*, cz. 1 1815-1830, t. 1 sekcja III, Warszawa 1958, s. 566, nr 2808.

proboszczem pączęzańskim, gdzie wyróżnił się na stanowisku organizatora szkół elementarnych. Zmarł 14 stycznia 1836 r. w Kaliszu⁵.

Drugim sędzią surogatem konsystorza piotrkowskiego został ks. Andrzej Mulzow vel Mulzoff⁶. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Akademii Gdańskiej, które kontynuował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. W następnych latach studiował prawo cywilne na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Halle⁷. Ostatecznie całość studiów zwieńczył uzyskaniem stopni naukowych doktora teologii i obojga praw. W roku 1799 wstąpił do Seminarium Duchownego w Gnieźnie, gdzie po odbyciu formacji duchownej 18 stycznia 1801 r. przyjął święcenia kapłańskie⁸. Pracę duszpasterską rozpoczął na wikariacie w parafii Słupy. W międzyczasie został pisarzem Konsystorza Generalnego w Kamieniu [Krajeńskim]. W sześć lat później został regensem kancelarii arcybiskupa gnieźnieńskiego Ignacego Raczyńskiego. W roku 1809 przeniesiono go na probostwo do Brzeźnicy, gdzie wyróżnił się na stanowisku organizatora szkół elementarnych oraz aspiranta do spraw zakonnych i cenzora ksiąg religijnych⁹. Wspomniane funkcje spełniał z wielkim zaangażowaniem, gdyż w 1826 r. został mianowany sędzią surogatem konsystorza piotrkowskiego. W siedem lat później objął urząd dziekana brzeźnickiego. W dowód uznania dla jego dotychczasowej pracy władza diecezjalna mianowała go kanonikiem honorowym kaliskim. W roku 1839 awansował na prepozyta łaskiego, piastując równocześnie godność infułata. Przez następne kilkanaście lat zachował jeszcze probostwo i dziekanostwo brzeźnickie. W roku 1845 biskup Walenty Maciej Tomaszewski ustanowił go prałatem-scholastykiem kapituły wrocławskiej. W dwa lata później po śmier-

⁵ AACz sygn. KD 11, s. 12-136; AACz sygn. KK 185, s. 133, 353-385, 387-388, 433; W. P. Właźlak, *Dzieje parafii Borowno*, Częstochowa 2006, s. 40-41.

⁶ *Mulzoff Andrzej ks.*, *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, t. 27-28, Warszawa 1912, s. 257.

⁷ Archiwum Archidiecezjalne w Łodzi (dalej: AAŁ) sygn. 137 – *Wykazy zmian duchowieństwa [...] ułożony dnia 21 lipca 1829 r.*

⁸ AACz sygn. KD 19, k. 7; *Ksiądz Andrzej Mulzow*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” (dalej: PRM) 14 (1855), s. 42-44.

⁹ AAŁ sygn. 137 – *Wykazy zmian duchowieństwa [...] ułożony dnia 21 lipca 1829 r.*

ci pierwszego oficjała piotrkowskiego ks. Jakuba Mikołaja Lefranca został jego następcą¹⁰.

Niebawem ordynariusz docenił jego dotychczasową pracę, gdyż w 1849 r. wyniósł go do godności prałata-archidiakona kapituły włocławskiej, a następnie w dowód uznania wyjednał mu tytuł protonotariusza w Stolicy Apostolskiej. Ponadto 14 grudnia 1851 r. został odznaczony orderem Św. Anny II klasy¹¹. Pierwszym jego pismem wystosowanym po przejęciu władzy było podanie do wiadomości publicznej nowego składu osobowego konsystorza. Na jego mocy zwiększył obsadę personalną tej instytucji diecezjalnej. Od tego momentu było dwóch sędziów surogatów i dwóch asesorów. Początkowo nowy oficjał urzędował w Brzeźnicy, jednak już po dwóch latach na stałe przeniósł się do Łasku, leżącego jednak poza granicami oficjałatu. Niebawem problemy zdrowotne uniemożliwiły mu spełnianie funkcji konsystorskich. Zmarł 2 maja 1855 r. w Łasku¹².

W okresie działalności ks. A. Mulzowa wśród nowo mianowanych sędziów surogatów znalazł się ks. Wojciech Szymański. Po odbyciu studiów prawniczych i filozoficzno-teologicznych w 1806 r. przyjął święcenia kapłańskie. Początkowo był komendarzem, zaś w 1811 r. został plebanem w Działoszynie. Niebawem w uznaniu zasług mianowano go kanonikiem honorowym płockim. W tym czasie współpracował z władzami świeckimi, na stanowisku radcy województwa kaliskiego. W roku 1830 ordynariusz ustanowił go dziekanem krzepickim, zaś w kilka lat później został administratorem sąsiedniej parafii Pajęczno¹³. Zdobyte wykształcenie prawnicze zapewne zadecydowało tym, iż w

¹⁰ AACz sygn. KD 35, s. 92-94.

¹¹ *Akta personalne ks. Andrzeja Mulzowa (1777-1855)*, ADW brak sygn.; W. Wlazlak, *Obsada personalna Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego (1819-1918)*, [w:] *Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Bogdanowi Snochowi*, red. S. Podobiński, Częstochowa 2002, s. 305.

¹² AACz sygn. KD 40, s. 349-350; AACz sygn. KD 103, s. 20-21; [J. K.] Kołdowski, *Wiadomości o kościele i infułacyi w Łasku*, PRM 20 (1860), s. 501; AAŁ brak sygn. *Księga zmarłych parafii Łask 1850-1862*, nr aktu 104; *Łask. Dzieje miasta*, red. J. Śmiałowski, Łask 1998, fot. nr 66, 67.

¹³ AACz sygn. KK 233, s. 474-475, 495-497; AAŁ sygn. 137 – *Wykazy zmian duchowieństwa [...] ułożony dnia 21 lipca 1829 r.*

1842 r. został mianowany asesorem konsystorza piotrkowskiego. Rzetelna praca urzędnika konsystorskiego oraz godna postawa kapłańska spowodowała, iż w pięć lat później nowy oficjał wyznaczył go sędzią surogatem. Zmarł 24 sierpnia 1852 r. w Działoszynie¹⁴.

Równolegle z ks. W. Szymańskim działalność w konsystorzu rozpoczął ks. Paweł Świątkowski¹⁵. W roku 1815 wstąpił do Seminarium Duchownego w Węgrowie, gdzie przez trzy lata studiował filozofię i teologię. Dalszą naukę kontynuował na Uniwersytecie Warszawskim, którą uwieńczył uzyskaniem stopnia magistra teologii. W roku 1818 został wyświęcony na kapłana¹⁶. Pracę duszpasterską rozpoczął, jako nauczyciel religii w Liceum Warszawskim, zaś w 1820 r. mianowano go kapelanem i profesorem w byłym Korpusie Kadetów w Kaliszu. Tutaj doczekał się awansu na kanonika kaliskiego¹⁷. W roku 1828 został proboszczem parafii Dobrec. W tym czasie pełnił obowiązki asesora konsystorza kaliskiego, zaś w latach 1835-1838 był tutaj sędzią surogatem. Uznanie władzy diecezjalnej za dotychczasową pracę zapewne spowodowało, iż w 1837 r. został mianowany prepozytem piotrkowskim. W następnym roku otrzymał kanonię włocławską. Po zrezygnowaniu z pracy w konsystorzu kaliskim w 1838 r. awansował na asesora duchownego Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych. Zdobyte dotychczas doświadczenie zawodowe oraz fakt, iż był proboszczem piotrkowskim zapewne zadecydowały, o mianowaniu go w 1848 r. sędzią surogatem konsystorza piotrkowskiego, zaś w dziewięć lat później awansował na oficjała. W tym samym roku ordynariusz mianował go prałatem-scholastykiem kapituły włocławskiej¹⁸. Cała działalność ks. P. Świątkowskiego znalazła uznanie nie tylko w kręgach kościelnych, ale także świeckich. W roku 1829 został odznaczony orderem Św. Stanisława III klasy, zaś w 1842 r. otrzy-

¹⁴ *Akta personalne ks. Wojciecha Szymańskiego (1783-1852)*, ADW brak sygn.

¹⁵ AACz sygn. KD 103, s. 21.

¹⁶ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno 1854*, Varsaviae [1853], s. 2.

¹⁷ *Akta personalne ks. Pawła Świątkowskiego (1795-1861)*, ADW brak sygn.

¹⁸ AACz KD 40, s. 465; *Zmarły ks. Paweł Świątkowski*, PRM 21 (1861), s. 218-219.

mał order Św. Anny II klasy. Zmarł 26 maja 1861 r. w Piotrkowie [Trybunalskim]¹⁹.

W okresie oficjalstwa ks. A. Mulzowa, po śmierci sędziego surogata ks. W. Szymańskiego na jego miejsce mianowano ks. Ignacego Jarnuszkiewicza. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w seminarium wrocławskim, a następnie kontynuował je w seminarium generalnym warszawskim. Po przyjęciu święceń kapłańskich w 1833 r. przez kilka lat pracował jako wikariusz w kolegiacie kaliskiej. W roku 1837 został administratorem parafii kłobuckiej. W dwa lata później biskup W. M. Tomaszewski mianował go prepozytem kłobuckim, a następnie odznaczył kanonią honorową kaliską²⁰. Jego działalność w parafii kłobuckiej zapisała się wieloma inicjatywami duszpasterskimi oraz pracami renowacyjno-budowlanymi²¹. Wszystko to nie uszło uwadze władz kościelnych, gdyż w 1848 r. został wyznaczony przez nowego oficjała ks. A. Mulzowa asesorem konsystorza piotrkowskiego. W tym samym roku ordynariusz ustanowił go prałatem-dziekanem kolegiaty kaliskiej²². Z kolei administrator diecezji ks. Michał Jan Marszewski w 1852 r. awansował go na sędziego surogata konsystorza piotrkowskiego. Za działalność patriotyczną w 1861 r. został poddany dozorowi policyjnemu²³. Na tym jednak nie skończyły się jego kłopoty z władzami carskimi, gdyż w cztery lata później generalny policmajster powiadomił Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych, iż ks. I. Jarnuszkiewicz „wyrażał jawnie, a nawet fanatycznie swe sympatie do powstania, a przeto jest politycznie

¹⁹ W. Właźlak, *Z dziejów organizacji sądownictwa kościelnego na terytorium archidiecezji częstochowskiej*, „Roczniki Nauk Prawnych” 13 (2003), z. 2, s. 77.

²⁰ *Akta personalne ks. Ignacego Jarnuszkiewicza (1810-1885)* ADW brak sygn.; *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno 1843*, Varsaviae [1842], s. 42; C. Michalski, *W okresie wojen napoleońskich i powstań narodowych*, [w:] *Kłobuck. Dzieje miasta i gminy (do roku 1939)*, red. F. Kiryk, Kraków 1998, s. 291.

²¹ *Akta Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego dotyczące się kościoła parafialnego w Kłobucku*, AACz sygn. KK 168, s. 13, 83; A. Jaśkiewicz, *Zabytki sztuki*, [w:] *Kłobuck. Dzieje miasta...*, s. 459, 465.

²² *Rozporządzenia rządowe*, PRM 9 (1849), s. 469.

²³ P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915*, cz. 3, t. 2, Sandomierz 1939, s. 22-23.

nieprawomyślnym”²⁴. W następstwie tegoż doniesienia zażądano od biskupa, aby go usunął ze stanowiska w konsystorzu piotrkowskim. W uzasadnieniu podano, iż nie zasługuje na zaufanie pod „względem politycznym”²⁵. Niestety do tej sugestii władz państwowych przychylił się ordynariusz, który wydał polecenie usunięcia ks. I. Jarnuszkiewicza z zajmowanego urzędu, o czym został powiadomiony 16 czerwca 1866 r.²⁶ Zmarł 20 kwietnia 1885 r. w Kłobucku²⁷.

Podczas oficjalstwa ks. P. Świątkowskiego oprócz ks. I. Jarnuszkiewicza drugim sędzią surogatem był ks. Stanisław Kostka Tański. W latach 1808-1813 odbył studia filozoficzno-teologiczne w klasztorze Reformatów w Warszawie. Święcenia kapłańskie przyjął 1 sierpnia 1813 r.²⁸ Pracę kapłańską rozpoczął na placówkach duszpasterskich zakonu Bernardynów. W roku 1824 został kapłanem diecezjalnym otrzymując stanowisko komendarza parafii Siemkowice. Tutaj duszpasterzował na stanowisku proboszcza, a następnie komendarza. W tym okresie został mianowany komendantem parafii Dłutów, zaś w 1826 r. awansował na proboszcza tejże parafii²⁹. W cztery lata później biskup J. Sz. Koźmian mianował go wicedziekanem tuszyńskim, a w latach 1837-1867 był dziekanem tegoż dekanatu. W międzyczasie biskup W. M. Tomaszewski odznaczył go kanonią honorową kaliską. Od roku 1852 działalność duszpasterską łączył z pracą w konsystorzu piotrkowskim, na stanowisku asesora³⁰. W roku 1858 został sędzią surogatem. Na obydwu stanowiskach był bardzo aktywny, co poświadcza obfita korespondencja wytworzona przez w tym okresie³¹. W roku 1866 został poddany weryfikacji przez władze państwowe. W wyniku, której Dyrektor Ko-

²⁴ C. Michalski, *W okresie wojen napoleońskich i powstań narodowych*, [w:] *Kłobuck. Dzieje miasta...*, s. 298.

²⁵ AAŁ sygn. 24 – *Pismo nr 878 z dnia 9 czerwca 1866 r. Biskupa kujawsko-kaliskiego do Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego*.

²⁶ AAŁ sygn. 24 – *Pismo nr 354 Konsystorza Piotrkowskiego z 16 czerwca 1866 r. do XX. Jarnuszkiewicza, Brzezińskiego i Zygmunowicza*.

²⁷ *Kronika kościelna krajowa*, „Przegląd Katolicki” 23 (1885), s. 475.

²⁸ AACz sygn. KD 19, k. 73.

²⁹ S. Muznerowski, *Dłutów. Kościół i parafia w dekanacie łaskim*, „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” (dalej: KDKK) 8 (1914), s. 104-107, 136.

³⁰ AACz sygn. KP 191, s. 365.

³¹ AAŁ sygn. 58.

misji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych zatwierdził go na stanowisku sędziego surogata³². W ostatnim roku swojej działalności konsystorskiej praktycznie kierował sądownictwem kościelnym na terenie oficjałatu piotrkowskiego. Zmarł 13 lutego 1868 r. w Dłutowie³³.

Kolejnym sędzią surogatem został ks. Stanisław Lewicki. Po ukończeniu seminarium wrocławskiego, przyjął święcenia kapłańskie 1 listopada 1837 r. Przez kilka lat spełniał obowiązki wikariusza, a następnie w 1843 r. został mianowany administratorem i kolejno proboszczem parafii Srocko. W roku 1862 przeniósł się na analogiczne stanowisko do Wolborza. W tym czasie był już kanonikiem honorowym lubelskim i asesorem konsystorza piotrkowskiego³⁴. Na tym ostatnim stanowisku został zatwierdzony w 1866 r. przez Dyrektora Komisji Rządowej Sprawy Wewnętrznych i Duchownych³⁵. W pięć lat później awansował na sędziego surogata, pełniąc równocześnie obowiązki szefa konsystorza. W roku 1876 biskup Wincenty Teofil Popiel mianował go prezesem konsystorza. Niebawem objął kanonię wrocławską³⁶. Zmarł 3 września 1882 r. w Wolborzu³⁷.

W okresie jego działalności w konsystorzu piotrkowskim sędzią surogatem został ks. Konstanty Waberski. Po ukończeniu seminarium wrocławskiego został skierowany na dalsze studia specjalistyczne do Akademii Duchowej w Warszawie. Po jej przeniesieniu do Petersburga tam kontynuował naukę, którą w 1869 r. uwieńczył uzyskaniem stopnia magistra teologii. Jeszcze w czasie studiów w Petersburgu 21 lipca 1868 r. przyjął święcenia kapłańskie. Pracę duszpasterską rozpoczął na stanowisku wikariusza w Wieluniu, jednak już w następnym roku został mianowany wykładowcą seminarium wrocławskiego. Dla lep-

³² AAŁ sygn. 24 – *Pismo nr 878 z dnia 9 czerwca 1866 r. Biskupa kujawsko-kaliskiego do Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego.*

³³ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno 1869*, s. 34.

³⁴ *Śp. ks. Stanisław Lewicki*, „Przegląd Katolicki” 20 (1882), s. 732.

³⁵ AAŁ sygn. 24 – *Pismo nr 878 z dnia 9 czerwca 1866 r. Biskupa kujawsko-kaliskiego do Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego.*

³⁶ *Akta personalne ks. Stanisława Lewickiego (1814-1882)*, ADW brak sygn.

³⁷ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1883*, Vladislaviae [1882], s. 63; *Zmarły ks. Stanisław Lewicki*, „Przegląd Katolicki” 20 (1882), s. 731.

szego uposażenia administrator diecezji ks. Florian Kosiński w 1873 r. mianował go proboszczem parafii Radziejów. Biskup Aleksander Kazimierz Bereśniewicz 21 maja 1881 r. zwolnił go z dotychczasowych obowiązków seminaryjnych i równocześnie ustanowił prefektem Gimnazjum Męskiego w Piotrkowie [Trybunalskim]³⁸.

W roku 1882 przeniósł się na probostwo do Milejowa, zaś w dwa lata później został mianowany kanonikiem honorowym kaliskim. W tym też roku został asesorem konsystorza piotrkowskiego, zaś 28 września 1885 r. awansował na sędziego surogata³⁹. Równocześnie podjął obowiązki prefekta Szkoły Handlowej w Piotrkowie [Trybunalskim]. Pogarszający się stan zdrowia spowodował, iż 2 października 1886 r. przyjął nominację na proboszcza parafii Kowal, jednak dopiero w rok później na stałe przeniósł się na nowe probostwo rezygnując jednocześnie z działalności konsystorskiej⁴⁰. W dowód uznania dla jego zasług 19 kwietnia 1890 r. ordynariusz mianował go kanonikiem wrocławskim⁴¹, zaś 5 stycznia 1895 r. awansował na prałata-kustosza kapituły wrocławskiej⁴². W dniu 25 września 1901 r. został mianowany proboszczem parafii Św. Zygmunta w Częstochowie oraz dziekanem częstochowskim. W pięć lat później odznaczono go godnością prałata-scholastyka w kapitule wrocławskiej. Zmarł 8 maja 1907 r. w Częstochowie⁴³.

Jego następcą w konsystorzu został ks. Alojzy Gerlach. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w seminarium wrocławskim, które ukończył w 1852 r. przyjęciem świeceń kapłańskich. Pracę duszpasterską rozpoczął na stanowisku wikariusza parafii Brzeźnica, a potem parafii Sieradz⁴⁴. W roku 1858 mianowano go komendarzem parafii Wojków, zaś po kilku latach został tutaj probosz-

³⁸ *Kronika kościelna*, „Przegląd Katolicki” 19 (1881), s. 447.

³⁹ *Kronika kościelna krajowa*, „Przegląd Katolicki” 24 (1886), s. 8-9.

⁴⁰ *Kronika kościelna krajowa*, „Przegląd Katolicki” 25 (1887), s. 746.

⁴¹ *Kronika kościelna krajowa*, „Przegląd Katolicki” 28 (1890), s. 392.

⁴² *Kronika kościelna*, „Przegląd Katolicki” 33 (1895), s. 216.

⁴³ *Śp. ks. prałat Konstanty Waberski*, „Przegląd Katolicki” 45 (1907), s. 332-335.

⁴⁴ W. Kujawski, *Kościelne dzieje Sieradza*, Włocławek 1998, s. 310.

czem⁴⁵. Biskup W. T. Popiel w 1882 r. mianował go prepozytem wolborskim, zaś biskup A. K. Bereśniewicz w dwa lata później odznaczył go kanonią honorową kaliską. W roku 1884 rozpoczął pracę w konsystorzu piotrkowskim, jako asesor. Po trzech latach pracy na tym stanowisku objął urząd sędziego surogata, jednak nominacji na prezesa konsystorza się nie doczekał⁴⁶. Zmarł 14 października 1893 r. w Wolborzu⁴⁷.

Kolejnym sędzią surogatem był ks. Aleksander Sałaciński. Po uzyskaniu świadectwa maturalnego wstąpił do Seminarium Duchownego Świętego Krzyża w Warszawie, gdzie przez trzy lata studiował filozofię i teologię. Dalej kontynuował studia w Akademii Duchownej w Warszawie, którą ukończył w 1865 r. ze stopniem kandydata teologii. Święcenia kapłańskie przyjął w 1869 r. i przeszedł do pracy w diecezji kujawsko-kaliskiej. Po roku działalności na stanowisku wikariusza w Truskolasach został przeniesiony do Piotrkowa [Trybunalskiego], gdzie był rektorem kościoła popijarskiego i prefektem gimnazjum żeńskiego⁴⁸. W roku 1887 został asesorem konsystorza piotrkowskiego. Po śmierci prepozyta piotrkowskiego ks. F. Kosińskiego w 1894 r. objął po nim probostwo, a także ustanowiono go sędzią surogatem. W niespełna rok później biskup A. K. Bereśniewicz mianował ks. A. Sałacińskiego prezesem konsystorza piotrkowskiego. Za całą działalność konsystorską zdobył uznanie władzy diecezjalnej, gdyż w 1901 r. został zaliczony do grona kanoników kaliskich. Zmarł 2 kwietnia 1910 r. w Piotrkowie [Trybunalskim]⁴⁹.

W okresie prezesury ks. A. Sałacińskiego sędzią surogatem został ks. Tomasz Stefan Bukowski. Po odbyciu studiów filozoficzno-teologicznych w seminarium wrocławskim w 1862 r. przyjął święcenia kapłańskie. Początkowo był wikariuszem w katedrze wrocławskiej oraz nauczycielem religii w miejscowej

⁴⁵ *Rozporządzenia rządowe*, PRM 19 (1859), s. 179.

⁴⁶ *Akta personalne ks. Alojzego Gerlacha (1829-1893)*, ADW brak sygn.

⁴⁷ W. Właźlak, *Sądownictwo kościelne w diecezji wrocławskiej, czyli kaliskiej (1819-1918)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 54 (2002), z. 1, s. 383-384.

⁴⁸ *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno 1871*, Varsaviae [1870], s. 37.

⁴⁹ *Kronika kościelna krajowa*, „Przegląd Katolicki” 32 (1894), s. 137; *Ks. Aleksander Sałaciński*, KDKK 4 (1910), s. 125.

szkole elementarnej. Po kilku latach został proboszczem i dziekanem radziejowskim. W roku 1873 został przeniesiony na probostwo do Uniejowa, gdzie popadł w konflikt z władzami carskimi, za szerzenie działalności trzeźwościowej wśród parafian⁵⁰. Tych zarzutów nie podzielił biskup W. T. Popiel, który w 1882 r. mianował go kanonikiem honorowym kaliskim. W jedenaście lat później został mianowany proboszczem wolborskim⁵¹. Ta nominacja była związana z późniejszym awansem na sędziego surogata konsystorza piotrkowskiego. W roku 1899 powrócił na poprzednie probostwo do Uniejowa. W osiem lat później został dziekanem dekanatu tureckiego. Zmarł 10 września 1911 r. w Uniejowie⁵².

Po ustąpieniu ks. T. S. Bukowskiego ze stanowiska sędziego surogata na jego miejsce mianowano ks. Ignacego Jankowskiego. Po uzyskaniu świadectwa maturalnego wstąpił do seminarium wrocławskiego, które ukończył w 1865 r. przyjmując święcenia kapłańskie. Początkowo był wikariuszem, a potem proboszczem parafii Połajewo i administratorem w Broniszewie. Doceniając jego dotychczasową działalność duszpasterską biskup W. T. Popiel w 1878 r. mianował go proboszczem w Kamieńsku⁵³. W sześć lat później został dziekanem piotrkowskim, zaś w 1887 r. podjął obowiązki asesora konsystorza piotrkowskiego. Urząd ten sprawował bardzo fachowo, gdyż w 1900 r. awansował na sędziego surogata. W międzyczasie został obdarzony kanonią honorową kaliską, a w 1911 r. uhonorowano go kanonią gremialną w tejże kapitule. Zmarł 17 września 1919 r. w Kamieńsku⁵⁴. Był ostatnim sędzią surogatem konsystorza piotrkowskiego.

3. Zakończenie

⁵⁰ P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915*, cz. 1, t. 3, Sandomierz 1933, s. 453.

⁵¹ *Kronika kościelna krajowa*, „Przegląd Katolicki” 32 (1894), s. 137.

⁵² W. O[wczarek], *Śp. ks. Tomasz Bukowski*, KDKK 5 (1911), s. 281-283.

⁵³ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1880*, Varsaviae [1879], s. 51.

⁵⁴ M. Ciesielski, *Śp. ks. Ignacy Jankowski*, KDKK 13 (1919), s. 337-339.

Pośród kilkudziesięciu duchownych pracujących w konsystorzu piotrkowskim podczas jego funkcjonowania swoistą elitę stanowili sędziowie surogaci. Przede wszystkim wspierali oni fachową wiedzą prawniczą swoich przełożonych. Oficjałowie często powierzali im część swoich zadań, z których wywiązywali się bardzo dobrze. Zapewne, dlatego w wielu przypadkach z grona sędziów surogatów rekrutowali się później oficjałowie, albo jak to było w zwyczajach na przełomie XIX/XX wieku prezesa konsystorza. Kilku z nich karierę konsystorską zaczynało od stanowiska asesora, piastując równocześnie godności kapitulne. Z grona dwunastu sędziów surogatów, dwóch awansowało na oficjałów, zaś dwóch zostało prezesami konsystorza. Obejmowanie powyższych urzędów konsystorskich wiązało się z odpowiednim uposażeniem. Ponieważ pensje państwowe były zbyt niskie, dlatego otrzymywali intratne beneficja proboszczowskie na terenie oficjałatu.

Judges-Surrogates of the District Consistory in Piotrkow [Trybunalski]

Summary

A District Consistory, which existed during the national slavery period in Piotrkow [Trybunalski], fulfilled subsidiary judicial and administrative functions in the southern outskirts of the Kujawsko-Kaliska Diocese. Judges-surrogates, who were well prepared for their functions, occupied a special position in its personal structure. In the first place they acquired adequate legal education as well as long-term professional experience in different diocese institutions. Undoubtedly that was the reason why they constituted the elite of the diocese priesthood and the local bishop endowed them with the highest ecclesiastic honours. Four out of twelve judges-surrogates were later promoted for the Consistory heads in Piotrkow [Trybunalski].